

11 грудня в Макарові відбулася знаменна не тільки для України, а й для всього православного світу подія. Тут урочисто відкрили пам'ятник канонічному святому Православ'я славетному сину Макарова Святителю Дмитрію Ростовському (Данилу Савичу Тупталу).

Розмови про належне вшанування пам'яті славетного земляка точилися на Макаріщині ще з кінця 70-х років минулого століття. У 80-х краєзнавчий клуб "Пошук" районного центру творчості дітей та юнацтва під керівництвом Діни Нетреби дослідив архіви і провів наукову конференцію, завдяки чому ім'я Святителя стало відомим серед широких верств населення краю і в Макарові заговорили про те, що центральна вулиця селища мусить носити ім'я славетного земляка. Центр творчості незабаром отримав ім'я Данила Туптала, а питання перейменування вулиці Фрунзе на вулицю Дмитрія Ростовського досі (а це вже добрих два десятиріччя) обговорюється на сесіях селищної ради.

Вже на початку нинішнього століття, у 2001 році макарівським поліграфічним підприємством "Гарнітура" було перевидано фундаментальну працю митрополита Іларіона (Івана Огієнка) "Святий Дмитрій Туптало. Його життя та праця", що вперше побачила світ у 1960 році в м. Вінніпег (Канада). В цей же час було засновано районну премію імені Данила Туптала за особливі досягнення у відродженні духовності, першим лауреатом якої став знаний в районі вчитель-краєзнавець, письменник, член НСПУ Петро Панасович Сиченко. За ці роки серед громади району утвердилась думка, що Святитель Дмитрій є найвизначнішою людиною, що народилася і виросла на Макарівській землі. Його ім'я не сходило зі сторінок газет, фігурувало у історико-краєзнавчих розвідках, професійні поети і школярі

присвятили йому десятки віршів.

2003 року з ініціативи нині Заслуженого художника України Анатолія Марчука, Макарівський районний осередок ВМГО “Молода Просвіта” звернувся з листом до депутатів Макарівської районної і селищної рад, Макарівської райдержадміністрації з пропозицією встановлення пам'ятника Святителю Дмитрію Ростовському на в'їзді в селище. Автор проекту Анатолій Марчук за чотири роки, що минули відтоді, на громадських засадах провів безліч нарад, консультацій з представниками влади і бізнесу, знайшов для реалізації проекту талановитого українського скульптора Володимира Шолудька – автора найбільшого в світі пам'ятника Тарасу Шевченку в Ковелі, навіть розробив концепцію перетворення Макарова в місце паломництва всього православного світу! В районі тричі проводилися громадські слухання з цього питання (щоразу при новому складі райдержадміністрації). Без перебільшення, події, пов'язані з пам'ятником Святителю були найрезонанснішими. Згадаю, наприклад, протести Московського патріархату проти встановлення монументу, після того, як проект отримав благословіння Святійшого Патріарха Філарета і Київський патріархат почав будівництво церкви в ім'я Дмитрія Ростовського або те, якими гарячими були дебати про місце встановлення скульптури. Проти виступала і прокомуністична рада ветеранів. Для того, щоб не допустити встановлення монумента Святителю, вони навіть рекомендували

районній раді встановити пам'ятник Тарасу Шевченку! Важливу роль у цій “епопеї” зіграла районна газета “Макарівські вісті”. Протягом всього цього часу питання належного вшанування славетного земляка було у виданні темою №1.

Рівно рік тому, 11 грудня 2006 року, справа зрушила з мертвої точки. Представники районної влади урочисто заклали перший камінь під монумент Святителю Дмитрію. Таке народне віче, яке того дня зібралося на площі біля автостанції, Макарів раніше бачив лише під час Помаранчевих полій осені 2004-го. Тоді ж відбувся і перший фестиваль духовної музики імені Дмитрія Ростовського, який втілив у життя видатний український композитор, макарівець Віктор Степурко. А через кілька днів у Центрі творчості дітей та юнацтва імені Д. Туптала за ініціативи тодішньої заступниці голови районної адміністрації з гуманітарних питань, а за сумісництвом – голови РО Конгресу українських націоналістів Раїси Резніченко, було відкрито кімнату-музей Дмитрія Ростовського.

Новий голова райдержадміністрації бізнесмен Юрій

Забела, призначений на цю посаду в січні 2007 року, після того, як навесні очолив РО політичної партії “Народний Союз “Наша Україна”, почав активно підтримувати національні справи. Саме він знайшов меценатів, які профінансували виготовлення скульптури, а також разюче змінили весь зовнішній вигляд районного центру. Після того, як у вересні Макарів відвідав Президент України Віктор Ющенко, Юрія Забелу було призначено виконуючим обов'язки голови Житомирської обласної державної адміністрації...

Отже, 4 жовтня, в день обретіння мощів Святителя, було освячено церкву в ім'я Дмитрія Ростовського, а 11 грудня в день його народження й пам'яті, відкривався пам'ятник. На відкриття прибули керівники двох областей: Київської – Віра Ульянченко і Житомирської – Юрій Забела. Можновладці привітали громаду району з цією знаменною подією, слово надали також Заслуженому артисту України, лауреату Шевченківської премії Анатолію Паламаренку, який прочитав уривки з Кобзаря. Потім всі попрямували до Будинку культури, де відбувся

другий фестиваль духовної музики...

Тепер розкажу дещо про життєвий і творчий шлях Данила Туптала.

Родина Тупталів з Макарова

Перше документальне підтвердження про

Саву Туптала, сотника Київського полку, знаходимо в Реєстрі українського війська 1649 року в списку Макарівської сотні.

Дідом Сави був єпископ Інокентій Туптало, який виступив проти з'єднання української церкви з Римом на Брестському сеймі. Григорій Туптало, батько Сави, був дрібним православним шляхтичем, мав маєток і проживав у містечку Макарів.

Тут народився Сава Григорович в 1600 році і прожив 103 роки. Це на його очах проходили такі великі події, як воскресення української Православної ієрархії 1620 року, вся діяльність великого Митрополита Петра Могили (1624—1647), повстання гетьмана

Богдана Хмельницького (1646—1657),
учасником якого був і Туптало. А разом з
тим — і вся Руїна (1657—1697).

Батько Сава Григорович мав що
розповісти своєму великому синові.
Історію України Дмитрій знав з
першоджерел. Сава Туптало був
досвідченим, загартованим в боях
бійцем. Він брав участь майже в усіх
битвах і походах, які вів Київський полк
— військова одиниця війська
Запоріжського — з 1649 по 1670 рік.

В 1656 році Саву Туптала вибирають
сотником рідної Макарівської
козацької сотні.

В 1661 році сотник війська Запоріжського уже служить в Києві. Це був вимушений переїзд з усією сім'єю, адже Макарів за умовами Андрусівського договору повернули до Польщі. В тяжкому бою за Бишів з військом польським Сава Туптало потропляє в полон. Польський гетьман Ян Собеський використовує Туптала як дипломата.

Після багаторічних митарств по дорогах війни Сава повертається в Київ. З честю відбуває службу. Уже маючи 85 років він міцно сидить в сідлі, збирає "митне" — плату за переправу через Ірпінь

біля села Мостище.

Дружина Сави, Марія Михайлівна, разом з чоловіком багато уваги приділяла церковній службі. Часто сім'я жертвувала гроші, особливо на Кирилівський монастир.

У дрігй половині XVII століття козацтво велику увагу звертало на діяльність церков і монастирів. Багато козаків персонально служили в церквах. Десь в 1687 році Сава Туптало стає ктитorem (старостою) Кирилівського

монастиря.

Вся сім'я Тупталів була відома серед міщан Києва, як щедрі меценати, які захищали православну віру. Вони давали гроші на утримання Києво-Могилянської академії, Кирилівської церкви, а свій двір і будинок Сава переписав церкві Миколи Притиска

Залишилося кілька портретів

Сави Туптала. До 1760 року в
Кирилівській церкві з лівого боку
висів портрет глави сім'ї з
написом:

“Благочестивий муж

Туптало Сава

Запорожського війська

честь і слава".

**ДАНИЛО ТУПТАЛО
(Димитрій Ростовський)**

Народився Данило Савович
Туптало в Макарові 11 грудня
1651 року. Початкову освіту
Данило одержав у сім'ї від
матері Марії Михайлівни.
Родина сотника Сави
складалася з трьох доньок і
сина. Усі три дочки сотника
пішли на службу Господа і
стали черницями. Сава
Туптало побудував у Києві
Йорданський жіночий
монастир. І в цьому монастирі
три сестри Данила були
ігуменями одна за одною
(Олександра, Марфа і

Параскева).

Данила віддали в
Могилянську Колегію в 1662
році — було йому 11 років.
Ректором Колегії був І.
Галятовський. Хлопець
учився дуже успішно,
навчався тут грецької,
латинської та
церковно-слов'янської мов.
Любив вірші і красномовство.
Одним з його вчителів був о.

Мелетій Дзик, який полюбив
здібного Данила й багато дав
йому у науці. Провчився три
роки. В 1665 році колегія
була зруйнована. Молодий
Туптало продовжував
навчання приватно. Коли
Мелетій Дзик став ігуменом
Кирилівського монастиря,
молодий Данило став
докінчувати свою науку в
кирилівського ігумена.
Хлопець був тихий і
спокійний, дуже схильний до
богословських наук.

9 липня 1668 року юнак з благословення своїх батьків постригся в ченці. Постриг здійснив Мелетій Дзик, який нарік Данила Дмитром. Хлопець щоденно бачив навколо зруйновані села і міста, кров і сльози, злидні та розруху. Серце його стискалося від болю і горя. Тож вирішив словом Божим боротися проти зла.

Чернець Дмитрій вступив
до братства
Кирилівського монастиря і
продовжував свою науку.
Молодий чернець
полюбив молитву, любив
постити, багато читав. В
березні 1669 року
Дмитрій одержав сан
ієродиякона. Весь свій час
він віддає служінню храму,
продовжує свої наукові
заняття, складає і пише

проповіді, духовні вірші та інтермедії.

В 1675 році — в 24 роки
отець Дмитрій стає
проповідником у Чернігові,
де близько подружився з
архієпископом Лазарем
Барановичем. Дмитрій
був ігуменом монастирів
Батурина, Глухова,
Чернігова,

Новгород-Сіверського, Києва.

За 24 км від Глухова над
річкою Клевень стоїть
Петропавлівський
монастир, де по цей час
збереглась келія, в якій
жив о. Дмитрій, ростуть
старезні липи, які він
власноручно посадив.

Тут же він побудував
цегляну церкву.

Велику шану і любов мав
Туптало від простих
людей, які слухали його
пристрасні проповіді, що
закликали до добра,
злагоди і миру, високої
моралі. Де б він не
перебував,— залишав по

собі створені школи для
бідних, добрі поради і
глибоку любов до
прихожан.

Архимандрит
Києво-Печерської лаври
Варлам Ясинський,
видатний богослов свого
часу, доручає ігумену
Димитрію (Тупталу)

роботу над Життями СВЯТИХ.

Туптало погодився
взятися за цю велику
працю і 6 травня 1684
року розпочав роботу. У
своєму
«Деннику»
Димитрій писав: «З
Божою поміччю, на

послу, почав писати
«Життя
Святих». «Дай,
Боже, докінчити!»
Найперше треба було
встановити джерела, на
основі яких писати цю
працю. Ясинський
позичив у Москві
«Великі Четьї — Мін
еї
XVI
століття»;

митрополита Макарія. З цього джерела о. Дмитрій взяв багато потрібного матеріалу. В цілому, він використав 69 різних джерел.

1689 року вийшов I-й том «Житій святих». Вся церква щиро раділа

досягненням духовної культури. У травні 1693 року о. Дмитрій віддав до друку II-й том Житій, який вийшов у 1695 році, 1700 року вийшов III-й том, а 1705 — IV

. Крім цього, Туптало написав багато віршів, п'єс, духовних пісень, численні проповіді.

Поряд з цією науковою
роботою Туптало
виконує і важливі
державні справи. Так,
в 1689 році в складі
делегації разом і
Іваном Мазепою
Димитрій прибув у
Москву для
переговорів з
царським двором та
Московським

патріархом. Тут
відбулося його
знайомство з
майбутнім царем
Петром І. Ігуменом
Батуринського
монастиря і
гетьманським
проповідником о.
Димитрій пробув шість
років (1686 – 1692) при
Іванові Самойловичу і

Іванові Мазепі.
Гетьман Мазепа
шанував Дмитрія і
багато йому
допомагав. Тому
останній одне з видань
свого «Руна
Орошеного»
присвятив з
панегіриком гетьману
Мазепі.

Петро І, ставши
царем, викликав
Туптала до Москви і
запропонував посаду
митрополита
Сибірського і
Тобольського. «Висок
а честь» не принесла
радості Дмитрію.
Його здоров'я і так
було підірване

непосильною
щоденною працею
над книгами. Далекий
і холодний Сибір не
обіцяв нічого доброго.
Димитрій занедужав і
цар Петро призначив
його митрополитом у
Ростов. Архиєрей
Димитрій, митрополит
Ростовський і

Ярославський, тут
завершив свою
наукову роботу, пише
проповіді, складає
драми, кантати, веде
велику просвітницьку
діяльність. За власні
кошти відкриває у
Ростові першу в Росії
духовну семінарію на
200 учнів, яка

готувала священиків.

У тяжких умовах
згасло життя
видатного сина
України. Він віддав
свої сили і найкращі
літа на освіту чужого
народу, у чужих

обставинах, у
чужому оточенні.
Митрополита
Димитрія вражали
неуцтво і недостаток
внутрішнього
благочестя
російського
духовенства. Паства
була бідна, погрузла
в розпусті і

забобонах. Тому всі
свої сили і знання
віддавав він боротьбі з
неуцтвом і пияцтвом.

На проповіді 1708
року в Москві
Димитрій виступив з

критикою Петра І, є
виступи проти царя і
в деяких його
літературних
творах. На жаль,
багато творів
Святителя не
збереглося, тому
сьогодні важко
стверджувати про

ЙОГО ВПЛИВ НА
ПОЛІТИЧНУ СИТУАЦІЮ В
УКРАЇНІ, АЛЕ ВІДОМО,
ЩО ПІСЛЯ ТОГО, ЯК
ДИМИТРІЙ
РОСТОВСЬКИЙ
ДІЗНАВСЯ ПРО
ПОЛТАВСЬКУ
ТРАГЕДІЮ, ВІН У
РОСТОВІ МОЛИВСЯ ЗА

гетьмана Мазепу.

Тільки те, що
Святитель Дмитрій
рано упокоївся,
спасло його від
царевої розправи...

27 жовтня 1709
року святитель
Димитрій почував
себе зовсім погано.
Серце давало себе
знати. Він сів і
написав: «За
що не візьмусь —
усе з рук валиться,
дні мої стали

темними. Очі мало
що бачать..."

Увечері зовсім
стало тяжко.
Надворі був
великий мороз.
Добре натопили

грубу і Дмитрій
біля неї грівся.
Попросив
церковний хор
заспівати його
улюблену кантату
яку він склав
замолоду. І стало
так тепло
ізмученому тілу, і

змученій утисками
останніх літ душі...

Уже було пізно, і
митрополит
відпустив хор,
затримав тільки
свого переписувача

Савку Яковлева. А
душа боліла і
минуле ставало на
очі. І став Дмитрій
розповідати Савці,
як хороше в
Україні. Які високі
були старезні
тополі в рідному
Макарові, і які

пишні були там
вишневі садки! Роз
повідав про свою
науку в
Могилянській
колегії; про свою
першу працю
проповідника...
Розповідав, як
тяжко він працював

над «Життями
святих», і як
було багато
перешкод у цій
праці. Але він все
витерпів. Дмитрій
був самотній, нікого
з рідних при ньому
не було — усі
повмирили. Лише в

Києві зосталася
наймолодша сестра
Параскева. І тут, у
Ростові, він був як у
в'язниці. Все було
йому чуже, і багато
непривітних.

“От приїхав
малорос навчати
нас!” Тільки й

друзів, що цей
хлопчина Савка.
Хоч з ним згадує
минуле... Він
розповідав йому
про рідну Україну
яку любив понад
усе. А в кінці каже
Савці:

- Час і тобі, синку,
йти додому.

Поблагословив
його й вклонився
аж до землі — за
переписку творів.

Хлопець
збентежився і
заплакав. А
Димитрій ще раз
ВКЛОНИВСЯ:

- Дякую тобі,

сину, за все!

Збентежений
хлопець вийшов.
Він був останній,
хто бачив у той
вечір Святителя.

Потім Дмитрій
пішов у свою
келію — каплицю,
щоб помолитися
на сон. Вранці 28
жовтня його
знайшли в каплиці
вже мертвого. Так
і захолов на

колінах. Смерть
праведного легка.
Упокоївся
Димитрій на 58
році свого життя.
На Ростовському
престолі пробув
сім літ, в
монашенському

був 41 рік три
місяці і
вісімнадцять днів.
Поховали його
там, де заповів,—
у монастирі
Святого Якова,
під підлогою.

З часом підлога,
яка була над
могилою
митрополита,
почала
вгинатися.
Монастирська
влада забоялася,
щоб вона не

провалилася. І в
1752 році
постановили
підлогу
перекласти. Коли
її зняли, то
побачили
зруйновану
труну, а в ній

зовсім нетлінне
тіло митрополита
Димитрія
Ростовського. Чу
тка про це чудо
розійшлась по
всьому Ростову.

Справу
канонізації
Димитрія до
лику святих
МОСКОВСЬКИЙ
СИНОД ВІВ ДОВГО,
ДОКЛАДНО
ВИВЧАЮЧИ ЇЇ. Була

створена
спеціальна
комісія. У березні
1757 року синод
прийшов до
висновку —
визнати
Димитрія Святим

і звернувся до
цариці
Єлизавети
Петрівни, щоб
вона дозволила
сповістити про
це всій Церкві
християнського

світу. Нетлінні
мощі Святителя
знаходяться у
Ростові
Ярославської
області в
монастирі Св.
Якова.

ЗНАЧЕННЯ ЖИТТЄВОГО І ТВОРЧОГО ПОДВИГУ СВЯТИТЕЛЯ ДИМИТРІЯ ТУПТАЛА

Життя Дмитрія
Туптала — це
життя десятків
подібних
великих
українців того
періоду. Це
вони, українці,—

Л. Баранович,
М.

Смотрицький, І.

Гізель, І.

Вишенський, Г.

Кониський і

багато інших

несли

ВІТЧИЗНЯНУ
барокову
культуру XVIII
ст. в Росію. І
серед них
найталановитіш
а постать
Данила Савича

Туптала, а в
церковному світі
Димитрія
Ростовського,
якого історики
назвали
“найсвітліш
ою особистістю

в церковному
світі
XVIII
століття".
А сучасний
академік Д. С.
Лихачов назвав
його

“останнім
письменником,
що мав
величезне
значення для
всієї
православної
Східної та

Південної
Європи".
Історик Є.
Поселянин
зазначав, що усе
те, що цінне в
письменникові,
мав Дмитрій

Туптало:
вірність своїм
переконанням,
правдиву
щирість, правду,
що ні перед чим
не спиняється,
глибоку

людяність і
жагуче бажання
добра
ближньому. А
ще — віру в те,
що життя може
стати світлішим,
теплішим та

кращим.
Значення його
творчості
колосальне. Це
на працях
Туптала
виховувалося не
одне покоління

православної
Європи. Опікун
скривджених та
нещасних,
великий постник
Димитрій
моральним
життям своїм і

ВПЛИВАМИ СТОЯВ
ВИЩЕ ЗА ВСІХ.

“Четы
Мінеї”
СВЯТИТЕЛЯ

Димитрія стали
найпоширеніши
ми й
улюбленими
книгами для
сімейного
читання,
виховання,

ОСКІЛЬКИ ТУТ
ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬ
КИЙ ІДЕАЛ
ПОДАВАВСЯ НЕ В
ФОРМІ НУДНИХ
ПОВЧАНЬ, А
ЧЕРЕЗ
ЛІТЕРАТУРНО

опрацьовані
образи святих
подвижників. І
тут треба
віддати
належне
письменницько
му таланту

Димитрія

Туптала.

Нерідко по його

"Четьях

Мінеях"

вивчали

грамоту,

пізнавали світ,

ОСНОВИ християнського віровчення. А ще вони були написані живою українською мовою, яка за твердженням

деяких
істориків, стала
основою
сучасної
літературної
мови.

“Четї
Мінеї”
мали великий
вплив і на
Тараса
Григоровича
Шевченка. Ще в
дитинстві

Тарас
вечорами з
великим
захопленням
читав ці товсті
книги, від яких
не міг
відірватись. Це

ВОНИ
формували
світогляд
майбутнього
великого
поета.
Колосальний і,
можна сказати,

вирішальний
вплив справили
“Чет
ьї
Мінеї”
Туптала на
іншого
видатного сина

України –
філософа,
поета і
прозаїка,
церковного і
громадського
діяча,
митрополита

Іларіона (Івана
Івановича
Огієнка), вони
заповнювали
його всього і,
як згадує він,
“... читав
їх з небувалим

тремтінням і
захопленням.
Мені відкрився
зовсім інший
світ, світ ясний
та блискучий, і
саме буденне
ЖИТТЯ стало

іншим. Я ходив,
як
заворожений...
Я ясно відчув,
що з того часу
я зрозумів по
іншому цілий
світ і всі свої

обов'язки в
ньому. У мене
виросли воля і
розум, я
виразно відчув
у собі душу, що
незалежна ані
від убогости,

ані від бідних
обставин".

Як
письменник,
більшість

ТВОРІВ ЯКОГО
ВТРАЧЕНО
НАЗАВЖДИ, ЯК
ЛЮДИНА, НАВІТЬ
ЯК СВЯТИЙ —
Димитрій
Туптало

пережив і
переживає
велику
трагедію. В
Україні ім'я
письменника,
творча

спадщина
якого могла б
скласти 30
томів по
600—700
сторінок
кожен,

СЬОГОДНІ МАЛО
КОМУ ВІДОМЕ.
СКЛАЛОСЯ ТАК,
ЩО ВПРОДОВЖ
ТРЬОХ ВІКІВ
ТУПТАЛА, ЯКИЙ
З 58 РОКІВ

ЖИТТЯ —
п'ятдесят жив і
працював в
Україні, штучно
перетворили
на повністю
російського

церковного і
культурного
діяча. І навіть
православна
церква внесла
у свої списки
святителя

Димитрія як
першого
російського
святителя
синодального
періоду. А його
"Четьї

Мінеї"
зазнали
нещадної
цензури. 1740
року
МОСКОВСЬКА
цензура

заборонила

видавати

«Життя

Святих»

українською

мовою. Коли ж

1744 року

Лавру
відвідала
цариця
Єлизавета, то
монастир
звернувся до
неї з

проханням
видавати
«Життя
Святих» мовою
автора.
Цариця
«соизволила»,

ТА СВЯТИЙ
СИНОД НЕ
ЗДАВСЯ,
ПОСИЛАЮЧИСЬ
НА ТЕ, ЩО З
1720 РОКУ
ЗАБОРОНЕНО

українську
мову, і знайшов
своїх знавців
російської
мови, які вісім
літ виправляли
у «Житті

СВЯТИХ» і мову,
і наголося на
свій лад, а всі
відомі до того
часу видання
“Житій Святих”
спалили. Так і

досі зі
святителя
Димитрія
Туптала
уперто
роблять
росіянина і

Його величезну
культурну
працю
відбирають від
українського
народу...

Християнськи
й подвижник,
людина
енциклопедич
них знань,
талановитий
проповідник,

ПИСЬМЕННИК,
СТИЛЬ І МОВА
ЯКОГО БУЛИ
ЗРАЗКОМ
ВИТОНЧЕНОСТІ,
АВТОР І УКАДАЧ
ОДНІЄЇ З

найпопулярніш
их протягом
двох віків
книги для
сімейного
читання
“Четї

Мінеї",—
макарівець
Данило
Туптало,
вірний син
України, що
щиро молився

за її долю
перед
Господом. Він
укрив
нев'янучою
віковічною
славою і

українську
церкву, і
український
народ, і
українську
культуру, а
відтепер

благословляє
всіх нас з
пагорбів
рідного
Макарова.